

In deze rubriek staat de methode van participerende observatie centraal. In het verleden hebben onderzoekers die het spoor van Malinowski volgden steeds geschreven over hun ervaringen met deze methode, over de voordelen die hun dat opleverde en over de obstakels die erdoor werden opgeworpen. Hun bijdragen bieden interessante etnografische inzichten, maar het laat zich aanzien dat hun bevindingen in grote lijnen overeenkomen. Iets meer controversie kan de rubriek interessanter maken. Daarom een nieuwe insteek, die de auteurs vraagt aandacht te besteden aan nut en noodzaak van participeren. Redacteur voor deze rubriek is Frank van Gemert: f.vangemert@rechten.vu.nl.

Samenwerken met een Indiase collega

Mario Rutten

Na een tocht van meer dan een uur met de metro vonden mijn Indiase collega Gurubhai Patel en ik eindelijk de winkel van Dineshbhai in het noorden van Londen. Het bleek een kleine kruidenierszaak te zijn; Dineshbhai woonde erboven met zijn vrouw en twee kinderen. In het kader van ons onderzoek naar de sociale relaties tussen de Patidars in Londen en hun familieleden in de dorpen in Gujarat wilden wij hem graag spreken. Dineshbhai was namelijk de voorzitter van een van de Patidar-organisaties. Aan de telefoon had hij niet erg enthousiast geklonken. 'Ik heb niet zoveel tijd, het is het huwelijksseizoen en ik ben druk bezig allerlei bijeenkomsten te organiseren. Probeer het anders maar over een paar weken', had hij gezegd. Pas na lang aandringen van mijn kant had hij toegestemd dat we hem zouden kunnen opzoeken, hoewel het niet van harte ging. 'Nou ja, vooruit dan maar', had hij gezegd, 'als jullie zo graag willen komen dan moet het maar.'

Vlak nadat we waren aangekomen vertelde Dineshbhai dat hij onverwacht naar een ingelaste bijeenkomst moest en daarom geen tijd had voor een interview. Het was ons duidelijk dat hij alsnog probeerde onder het gesprek uit te komen. Ik was echter niet van plan ons zo gemakkelijk te laten wegsturen. Dineshbhai was een van de weinigen die ons informatie zou kunnen geven over de geschiedenis van zijn organisatie. Na enig aandringen van mijn kant was hij bereid een nieuwe afspraak voor de week erop te maken.

Op de terugweg in de metro liet mijn collega Gurubhai weten dat hij geen zin had om volgende week weer naar het huis van Dineshbhai te gaan. Hij had al voorzichtig aan mijn arm getrokken toen ik bezig was een nieuwe afspraak van Dineshbhai los te krijgen. 'Het heeft geen zin zoveel tijd hieraan te besteden', zei Gurubhai in de metro, 'die man kan ons toch niet veel vertellen.' Mijn tegenwerping dat Dineshbhai juist erg belangrijk was voor ons onderzoek omdat hij als voorzitter van de organisatie niet alleen informatie kon geven, maar ons ook toegang kon verschaffen tot de andere leden van zijn organisatie, wees Gurubhai van de hand. Nee, wat hem betreft had het geen zin om volgende week weer bij Dineshbhai langs te gaan.

Binnenstaander

Dit meningsverschil vormde een van de weinige momenten dat Gurubhai en ik een andere opvatting hadden over het onderzoek. Van het begin af aan vormden wij een onderzoeksteam dat elkaar uitstekend aanvulde. Gurubhai Patel was niet alleen een gerespecteerde socioloog op een van de universiteiten in Gujarat, maar hij behoorde ook tot de Patidar-gemeenschap waarnaar wij onderzoek deden.

De Patidar- of Patel-kaste is een middenboerenkaste die in sociaal en economisch opzicht een dominante positie inneemt in Gujarat. Zij vormt tevens een van de grootste gemeenschappen van Indiase migranten in het Westen. Een belangrijk kenmerk van deze kaste is hun lange traditie van specifieke regelingen rond het huwelijk. Al vanaf het eind van de negentiende eeuw hebben de Patidars of Patels zich georganiseerd in huwelijkskringen waarbij men dochters uithuwelijkt aan andere Patidar-families binnen een vaste groep van dorpen. Veel van de Patidars in het Westen onderhouden intensieve contacten met hun familieleden in India en laten zich bij de keuze van huwelijkskandidaten nog vaak leiden door het systeem van huwelijkskringen van dorpen in Gujarat.

Een van de zes door ons geselecteerde dorpen in Gujarat was het geboortedorp van mijn collega Gurubhai. Een groot deel van zijn familie woonde daar nog steeds en hij beschikte tevens over uitstekende contacten binnen de Patidar-gemeenschap in de regio. Als hoogleraar had hij een zeer goede reputatie binnen zijn kaste. Het kwam niet vaak voor dat een lokale Patidar het zover in de wetenschap had gebracht en velen in zijn dorp waren daar trots op. Binnen de Patidar-gemeenschap in de streek kenden velen hem van naam. De reputatie van Gurubhai was dan ook belangrijk voor het leggen van contacten en het verkrijgen van toegang tot de leiders van de verschillende Patidar-organisaties in Gujarat.

Gurubhai kende de gemeenschap van binnenuit. Het lokale dialect, Charotar Gujarati, was zijn moedertaal. Nuanceringen in het woordgebruik van informanten ontgingen hem niet en hij kon ze in een breder kader plaatsen. Daarnaast doorzag hij allerlei details in de omgang tussen mensen en was hij op de hoogte van de sociale normen binnen de gemeenschap. Meerdere malen gaven informanten aan dat ze het prettig vonden met een lokale kastegenoot te praten. Tegelijkertijd had Gurubhai door zijn sociaal-wetenschappelijke opleiding meer dan voldoende afstand van zijn eigen groep om door sociaal wenselijke antwoorden heen te prikken en opmerkingen van informanten als illustraties te zien van meer algemene ontwikkelingen. Hij was in staat met het oog van een relatieve buitenstaander naar zijn eigen gemeenschap te kijken.

Gurubhais achtergrond was ook van groot belang voor ons onderzoek in Engeland. Via contacten uit zijn dorp konden we tijdens ons verblijf in Londen bij een Patel-familie wonen. We beschikten daardoor al snel over een uitgebreid netwerk aan contacten binnen de Patidar-gemeenschap. Gurubhais reputatie zorgde ervoor dat we toegang hadden tot de leiders van de Patidar-organisaties in Londen en regelmatig werden uitgenodigd op sociale en culturele bijeenkomsten. Daar bleek hij een graag geziene gast te zijn die vaak prachtige inleidingen kon houden waar hij steeds weer de juiste snaar wist te raken. Gurubhai kende ook de hoofdredacteur van de lokale Gujarati-krant persoonlijk. Deze was bereid een aantal artikelen te plaatsen met achtergrondinformatie over ons onder-

zoek. Dit alles zorgde ervoor dat wij al snel bekend waren binnen de Patidar-gemeenschap in Londen, wat ons onderzoek ten goede kwam.

Buitenstaander

De contacten van Gurubhai in Gujarat en Londen waren beperkt tot de huwelijkskring van zijn eigen dorp, de huwelijkskring van 'de vijf dorpen'. Deze huwelijkskring had de hoogste status binnen de Patidar-gemeenschap. Voor ons onderzoek hadden we er bewust voor gekozen om dorpen te selecteren uit verschillende huwelijkskringen. Naast twee dorpen uit de huwelijkskring van 'de vijf dorpen' hadden we besloten vier dorpen te kiezen uit twee huwelijkskringen met een wat lagere status binnen de Patidar-gemeenschap. Een van die twee huwelijkskringen was de huwelijkskring van 'de zevenentwintig dorpen' en het was hier dat mijn contacten van groot belang bleken te zijn voor ons onderzoek. Vanaf 1983 had ik regelmatig onderzoek gedaan in verschillende dorpen in Gujarat die tot de huwelijkskring van 'de zevenentwintig dorpen' behoren. Tijdens mijn onderzoek onder de rurale elite had ik mij vooral in de kringen van de Patidars bewogen. Deze contacten bleken zeer nuttig te zijn tijdens ons onderzoek in Gujarat en Londen. In Gujarat kregen we gemakkelijk toegang en konden altijd bij mensen in huis slapen. Veel van de mensen met wie we spraken had ik tijdens eerdere onderzoeksperiodes al ontmoet en vaak kende ik de achtergrond van hun familie. Ook het leggen van contacten in Londen onder de Patidars van deze huwelijkskring bleek relatief eenvoudig via mijn kennissen in de dorpen. Sommigen van de Patidar-migranten in Engeland bleek ik al eens eerder in Gujarat te hebben ontmoet en vaak was men dan ook graag bereid om mee te werken aan het onderzoek.

Mijn status als buitenstaander was een uitstekende aanvulling op de positie van Gurubhai. Ik kon ongestraft allerlei 'domme' vragen stellen, die Gurubhai als Patidar niet hoorde te stellen omdat hij werd geacht de antwoorden al te kennen. Op die manier konden we achter opvattingen komen die anders onbenoemd waren gebleven, bijvoorbeeld over het huwelijk, verschillen binnen de Patidar-gemeenschap en de toenemende betekenis van religie in hun dagelijks leven. Daarnaast verschaft mijn status als buitenstaander mij regelmatig een ingang die voor Gurubhai niet beschikbaar was. Sommige Patidars vonden het interessant om met een buitenlander over de veranderingen binnen hun gemeenschap te praten, terwijl andere het ongepast vonden mij geen informatie te geven omdat ik als buitenlander speciaal voor hen van zover was gekomen om meer over hun geschiedenis en gebruiken te weten te komen.

Afhankelijkheid

De contacten van Gurubhai en mijzelf binnen de verschillende huwelijkskringen vulden elkaar uitstekend aan. En dat was nodig, want hoewel we onderzoek deden naar de leden van één kaste bleken er grote verschillen te bestaan tussen de huwelijkskringen en hadden de leden ervan vaak weinig contact met elkaar. Tijdens mijn eerdere veldwerkperiodes in dorpen die tot de huwelijkskring van 'de zevenentwintig dorpen' behoorden had ik weinig contact gehad met Patidars uit dorpen met een hogere status. Het kwam wel eens voor dat ik via hen een Patel uit de kring van 'de vijf dorpen' ontmoette, maar mijn

Patidar-kennissen bleken zich dan duidelijk niet op hun gemak te voelen. Als er over deze 'hogere' Patidars werd gesproken dan werd altijd benadrukt dat zij arrogant waren, zich beter voelden dan de andere Patidars en dat het daarom niet leuk was met hen om te gaan. De Patels uit de dorpen waarin ik verbleef bleken dan ook deze hogere Patels te mijden en als gevolg waren mijn contacten met hen daarom ook zeer beperkt gebleven. Participerende observatie was een belangrijk onderdeel van onze onderzoeksmethode. Naast informatie door middel van interviews kwamen we veel te weten door bijeenkomsten van Patidar-organisaties bij te wonen en regelmatig bezoeken af te leggen aan tempels en 'community centres'. Deze vorm van participatie stelde ons in staat een vertrouwensrelatie op te bouwen met de Patidar-migranten en te opereren binnen hun sociale netwerken in Londen en Gujarat. Het winnen van vertrouwen was belangrijk voor het verkrijgen van inzicht in gevoeligheden binnen de familierelaties waar men niet gemakkelijk over wilde praten. Conflicten en jaloezie tussen familieleden aan beide zijden van het migratieproces waren thema's waarover we alleen informatie konden krijgen door intensief en langdurig contact met Patidars in Londen en Gujarat. Dit intensieve contact bracht ons echter soms wel in situaties van afhankelijkheid, waar wij als onderzoekers beiden anders mee om bleken te gaan.

Hoewel Gurubhai en ik goede contacten hadden binnen de Patidar-gemeenschap, was het vooral in Londen soms moeilijk op een ongedwongen manier informatie te verzamelen. In de dorpen konden we zonder afspraak bij mensen langsgaan. Deuren stonden altijd open en als iemand niet thuis bleek te zijn wisten we hem of haar wel via een van de burens op te sporen. In Londen was dat veel moeilijker. Veel Patels bleken buitenshuis te werken of overdag andere bezigheden te hebben. We moesten dan ook vaak ruim tevoren afspraken maken en zelfs dan kwamen we regelmatig voor een gesloten deur te staan.

Het was vooral Gurubhai die grote moeite bleek te hebben met dit onderdeel van het onderzoek. In Gujarat had hij al aangegeven dat hij weinig tijd had om in de dorpen te verblijven. Vooral in de lagerestatusdorpen was zijn bijdrage beperkt gebleven tot korte bezoeken. Tijdens die bezoeken voelde hij zich duidelijk niet op zijn gemak binnen de Patidar-gemeenschap. In zijn geboortedorp werden er soms schampere opmerkingen gemaakt over het feit dat hij onderzoek deed onder de Patels uit de huwelijkskring van 'de zevenentwintig dorpen' en vooral over het feit dat hij zelf veldwerk deed. Waarom was dat nodig, vroeg men zich af, had hij als hoogleraar dan geen assistenten die dat werk voor hem konden doen?

In Londen bleek dit een nog groter probleem te vormen. Voor het maken van afspraken moesten we ons vaak nederig opstellen en dan nog kwam het regelmatig voor dat de informant ons meerdere malen liet terugkomen voordat we eindelijk rustig met hem konden praten. Soms wezen ze ons in niet mis te verstane woorden op onze leemtes in kennis of lieten blijken het niet eens te zijn met de opzet van ons onderzoek. Deze ondergeschikte positie en de situatie van afhankelijkheid waren iets wat Gurubhai niet gewend was. En al helemaal niet als het daarbij ging om Patels met een lagere status binnen de Patidar-gemeenschap dan hijzelf.

Het was dit ongemak dat hem die dag in Londen had doen besluiten dat een nieuw bezoek aan Dineshbhai Patel in Noord-Londen niet nodig was voor ons onderzoek. Dineshbhai was de voorzitter van de Patidar-huwelijkskring van 'de zevententwintig dorpen'. Gurubhai was duidelijk ontdaan over de wijze waarop Dineshbhai hem behandelde. 'Dit soort Patels kent geen manieren', zo gaf hij op de terugweg in de metro aan. 'In Gujarat zouden ze het niet durven ons zo te behandelen, maar hier in Londen denken ze dat ze heel wat zijn. In Gujarat zouden we met respect zijn ontvangen en zou hij vereerd zijn geweest met ons bezoek. Ik heb geen zin steeds bij hem te moeten bedelen voor een afspraak. Hij moet niet denken dat wij van hem afhankelijk zijn. Als jij wilt kun jij hem volgende week opzoeken, maar ik ga er niet meer naartoe', zo gaf hij tot besluit aan.

De volgende week ging ik inderdaad alleen naar Dineshbhai toe. Toen ik aankwam bleek hij niet thuis te zijn; hij was naar het verenigingsgebouw van zijn organisatie gegaan aan de andere kant van Londen. Na een tocht van twee uur ontmoette ik hem daar. Hij was in eerste instantie verbaasd me te zien, maar bleek toch ook waardering te hebben voor mijn vasthoudendheid. Nadat hij klaar was met zijn werk bij de organisatie nodigde hij mij uit in zijn auto mee naar huis te gaan. De rest van de middag en avond bracht ik met hem door en kreeg ik belangrijke informatie over zijn familiegeschiedenis en die van zijn organisatie.

Gezamenlijke participatie

Als antropologisch veldwerker nemen wij vaak een ondergeschikte positie in binnen de gemeenschap waarnaar we onderzoek doen. Om toegang te krijgen en informatie te verzamelen moeten we ons vaak afhankelijk en nederig opstellen. Afspraken worden afgezegd, informanten blijken niet thuis te zijn of hebben geen zin informatie te verstrekken. Een combinatie van doortastendheid en omgaan met die afhankelijkheid is daarom een belangrijke eigenschap waarover een veldwerker moet beschikken om toch de benodigde informatie te verkrijgen. Hoewel ik al twintig jaar onderzoek had gedaan in Azië werd ik me daarvan vooral bewust tijdens mijn samenwerking met mijn Indiase collega Gurubhai in Londen.

Kenmerkend voor antropologisch veldwerk is dat de antropoloog zijn of haar eigen onderzoeksinstrument is en in het veld vaak wordt geconfronteerd met unieke en steeds veranderende problemen. Dit maakt het voor antropologen soms lastig samen te werken. Het wekt daarom geen verbazing dat participerende observatie weinig in teamverband lijkt plaats te vinden. Die onderzoekers die verslag doen van hun ervaringen met 'hand-in-hand'-onderzoek, geven echter aan hoe men elkaar als collega's tijdens het veldwerk aanvulde en zodoende 'dubbele observatie' bereikte (Van Gemert 2004; Beckerleg en Hundt 2004). Dit was het ook het geval bij de samenwerking met mijn Indiase collega. De combinatie van onze achtergrond als binnenstaander en buitenstaander had veel voordelen. Mijn Indiase collega Gurubhai en ik waren de leden van een onderzoeksteam die elkaar in vele opzichten uitstekend aanvulden. Door onze verschillende achtergronden en contacten waren wij in staat veel interessante informatie te verzamelen en

hadden we toegang tot verschillende groepen binnen de hiërarchisch ingestelde Patidar-gemeenschap, zowel in Gujarat als in Londen.

Onze ervaringen laten echter ook zien dat samenwerking bij participerende observatie tot extra complicaties kan leiden. Gurubhai's positie binnen zijn eigen gemeenschap maakte het voor hem moeilijk de positie van ondergeschikte aan te nemen die voor het doen van veldwerk noodzakelijk is. Hij voelde zich niet alleen ongemakkelijk in deze afhankelijke rol, ook werd hij door zijn familie en kennissen aangesproken op zijn contacten met Patidars van lagere status, wat zijn geloofwaardigheid en prestigieuze positie als hoogleraar in gevaar dreigde te brengen. Zijn positie binnen de gemeenschap en zijn rol als buitenstaander bleken niet altijd goed te scheiden. Dit probleem van de buitenstaande binnenstaander is typisch voor het werk van antropologen die in hun 'eigen achtertuin' onderzoek doen. Van een dergelijke sociale controle had ik als buitenstaander geen last. Wel werd ik me dankzij Gurubhai nog meer ervan bewust dat antropologisch veldwerk kan verlangen dat je je afhankelijk opstelt en dat je niet moet vasthouden aan je status als dat nodig is om informatie te verkrijgen.

Literatuur

Beckerleg, S. & G.L. Hundt (2004). Reflections on fieldwork among Kenyan heroin users. In: L. Hume & J. Mulcock (red.), *Anthropologists in the field: Cases in participant observation*. New York: Columbia University Press, p. 127-139.

Gemert, F. van (2004). Gedeelde observatie is dubbele observatie. *KWALON* 25, 9(1), p. 33-38.

Een eerdere versie van dit artikel verscheen in het boek *Leuke Vakantie Gehad?: Verhalen over Antropologisch Veldwerk* (Amsterdam: Aksant, 2007).